

Orpheus Estonias

Algus lk 27.

Usutagu või mitte, kuid „Orpheuse“ üle-meeliku pealispinna all peitub lüüriline tuum (Eurydike surmastseenis „Surm, kutsun sind, mind kaasa vii“), mida peaks püüdma igati esile tuua.

Esimese vaatuse lavakujundus, mille põhielemendiks on heinasaad, tuleneb sõnaselgelt libretost. Lavastuses on püütud suhestuda rahvusromantilise kitsiga, mida kannab endas eriti *deus ex machina*’na sündmustikku suunav Avalik Arvamus (Juuli Lill või Annaliisa Pilla), rahvarõivaseelikut ja tanu kandev androgüünne, aga mitte just sümbolne ega isegi koomiline tegelaskuju. Põlvega kubemesse nalja jagus inimheinakuhjade tantsunumbris. „Orpheus põrgus“ on 1874. aasta versioonis ooper-ballett,

mistõttu varieteenumbrite asemel saanuks siin tuua lavastusse veidi klassikalise balleti vaimus prantsuspärast finessi. Pealegi on olümposlaste vanamoodsa menueti ja XIX sajandi galopi vastandus Offenbachi partituuri üks võtmekujundeid, mida Gangnam-stiilis koreograafiaga üle kirjutada on tarbetu.

Kui Estonia lavastus jätab külmaks, siis mis võiks olla alternatiiv? Hea lähtepunkt Offenbachi teosega tutvumisel on videosalvestis 1997. aastal Lyonis esitatud lavastusest (lavastaja Laurent Pelly, Orpheuse ja Eurydike rollis Yann Beuron ja Natalie Dessay), mida iseloomustab libretost välja kasvanud võrdlemisi minimalistlik visuaalne lahendus. Teine vaatus, kus libretos on märksõnaks „uni“ (Cupido: „Teised magavad, eks magan ka!“), on Lyoni lavastuses kujundatud kummitusliku padjamaailmana. Valge värv sümboliseerib seal üht-aegu nii Olümposse pilvist kõrgust kui ka mustvalget allilma ja jumalate eristust.

Estonia lavastuse seest siiruvirulises, pealt kullakarvalises teises vaatuses on mitu iseenesest viljakat mõtte-liini: olümposlaste tõusiklik klants ja mure avaliku arvamus pärast, seosed vaktsiinivastastega mässustseenis („Ambroosia on mürk!“). Punastes toonides ja muidu lohisev kolmas vaatus ootuspäraselt elavnes mõneti „Kärbse-duetis“. Estonia kärbes pole naiste peale nii maias nagu eelnimetatud Laurent Pelly lavastuses, aga see-eest on varustatud isetehtud lennumasinaga. Kahju, et Eurydiket moosiv leidur-kärbes ei tunne kodumaist kirjandusklassikat, sest muidu võinuks ta öelda nagu Jaan Tatikas: „Ma tean nüüd, mis mind ühe pauguga kuulsaks teeb. Ma tahan ühe sõiduriista teha, millega ühel hooil maa pääl, vees ja õhus võib sõita.“² Neljanda vaatuse põrgu on kabareekujutelmi taas tootes kujundatud ööklubina, aga sellise kombeka ja malbena, kuhu lubatakse ilma külastaja vanust küsimata.

Estonia krooniliselt poole vinnaga operetilavastuste üle võib küll nina kirtsutada, kuid tõsi on, et õigupoolest asub see žanr teispoole head ja kurja. Kes kord juba tuleb kaema ülemöödunud sajandi nalja, küllap see ise teab, millesse end mässib. Ei tasu siis kurta nagu heast elust lolliks läinud olümposlased, et „ambroosia on liiga magus“. Liis Kolle lavastatud „Orpheus põrgus“ jääb löksu kahe maailma vahele: ühelt poolt napib selles (ükskõik kui kujuteldavat) offenbachilikku stiilipuhtust, teisalt on see visuaalse vihjekülluse kiuste liiga kammitsetud, et olla režiiteater. Justkui vaataja narmimiseks on heidetud õhku hulk omaette kõnekaid detaile, mida aga keegi ei vaevu kinni püüdma. Ja ometi – kusagil kaugel, nõrritavate puuduste varjus paistaks justkui midagi meelde jäävat ...

1 Laurence Senelick, Jacques Offenbach and the Making of Modern Culture. Cambridge University Press, 2017, lk 1.

2 Eduard Bornhöhe, Tallinna narrid ja narrikesed. 1892, lk 7.

September

Värskus ja uutmoodi vana

Järjest enam ilmub muusikavaldkonda neid, kes üritavad sügavale juurdunud traditsioone lõhkuda ning meelitavad kuulajaid uute ideede ja kontserdipaikadega.

ÄLI-ANN KLOOREN

Pandeemiajärgne Eesti muusikaelu on nii külluslik, et ka parima tahtmise juures ei jõua kõike huvipakkuvat kuulama minna. Erand ei olnud ka septembrikuu, kus nii mõnigi kord tuli kaaluda, mida valida. Kõige rohkem valmistab kõrgetasemeliste ettekannete kõrval rõõmu nende mitmekesisus. Klassikalise muusika publiku pärast on muretsetud juba aastakümneid, ometigi ei ole see liik veel välja surnud, kuigi keskmine vanus on jätkuvalt kõrge. Samuti on see kuulajakond üsna konservatiivne ning muutused selles vallas üsna visad tulema. Siiski ilmub järjest enam muusikavaldkonda neid, kes üritavad sügavale juurdunud traditsioone lõhkuda ning meelitavad kuulajaid uute ideede ja kontserdipaikadega. Enamasti on need lahendused mõeldud noorema publiku enda poole võitmiseks.

Hea sellekohane näide oli kontsert „Stereo Is King!“ klubis Hall, kus astusid koos üles ERSO kammerkoosseisud ja DJ Ivo Naries. Räämas koht oma pimedate soppide, baarileti ja saalis hõljuva suitsuvinega oli rahvast pilgeni täis ning usun, et elamuse said kõik. Kava koosnes minimalistlikus stiilis teostest, need sidus katkematuks muusikaks DJ kohapeal loodud heli. Oli meeldiv taas kuulda Steve Reichi „Drummingut“, sel korral siiski ainult esimest osa ja

elektronmuusikaga seotult. Öhtu põnevaim teos oli aga Theodor Singi ette kantud Jakob TV „Grab It!“, mis on algselt kirjutatud *boombox*’ile ja saksofonile, hiljem aga seatud ka teistele pillidele, sh tšellole. Loole annab põhja ja rütmi vangidelt salvestatud tekst (ei ole vist raske arvata, millised sõnad olid ülekaalus), mida soolopill jäljendab. Lisatud oli vaimukas video, mille autorit ma kahjuks kavalehelt ei leidnudki.

Tavapäratule esinemisviisile rõhustid Läänemere Filharmonikud Kristjan Järvi juhatusel, kelle kontserdi „Meresil-lad“ lööklause oli „Püsti ja peast!“. Öhtu keskmes oli küll klassikalise muusika kullafondist pärit teos, Kristjan Järvi tehtud Pjotr Tšaikovski „Pähklipureja“ arranžering, kuid ettekandeviis – kogu kava mängiti peast ja püsti seistes – oli üsna tavatu. Järvi tantsisklev ja ülienergiline dirigeerimine kandus üle ka muusikutele, kellest julgemad tegid öhtu jooksul nii mõnegi tantsusammu.

Üks kuu tippsündmusi oli Erkki-Sven Tüüri kümnenda sümfoonia esiettekannet, mille tegi teoks Eesti Riiklik Sümfooniaorkester Olari Eltsi juhatusel.

50. tegevusaastat tähistas muusikakollektiiv Hortus Musicus, kes on oma värskes ja avatud lähenemisviisiga eri muusikastiilidele kindlasti laiendanud klassikalise, eriti aga vanamuusika austajate ringi.

Selleks et publik teaks, mis ees ootamas, tutvustas helilooja enne esitust lühidalt oma teost ning orkester mängis ette olulisemad teemad. Selline võte on väga teretulnud, sest uudisteose kuulamine on nagu reis teadmatusse ning sageli saab alles teisel-kolmandal korral selgema ülevaate, millega tegu.

Tallinna Kammerorkester oli oma hooaja avakontserdile kaasanud mitte just kõige traditsioonilisema soolopilli, nimelt trombooni, mida mängis Hollandi virtuoos Jörgen van Rijen. Septembrikuu jooksul õnnestus kolmel korral kuulata Arvo Pärdi „Fratrest“: viiulil, tšellol ja sel kontserdil ka tromboonil. Kindlasti on see kõige erilisem „Fratres“, mida olen iial kuulnud. Van Rijeni mängutehnika on inimvõimete piiri peal, aga enam kui tehniline üleolek mõjus soolopartii sisuline lahendus – poleks uskunud, et trombooniga saab luua sellise polüfoonilise faktuuri. Peale selle hullutas van Rijen nii publikut kui ka orkestrit lisapalana kõlanud mitmehälse soolobluusiga.

Üsna uus formaat on Eesti Kontserdi korraldatavad öökonsertid, kus

intimse õhustiku tagab lisaks hilisele kellaajale ja muusikavalikule teadlik suunatus väiksemale publikule. Septembrikuine öökonsert oli pühendatud Kuldar Singi 80. sünniaastapäevale ning seal kõlas üks helilooja väljapaistvamaid teoseid „Surma ja sünni laulud“ Federico García Lorca tekstile. Tegemist on oma-näolise ja äärmiselt ekspressiivse laulu-tsükliga, mis on kirjutatud 1986. aastal Leili Tammelle. Seda teost on ette kantud kahetsusväärset vähe. Nüüd sai see viga parandatud ning hilisõhtusel publikul oli võimalus kogeda täiesti fantastilist esitust Yxus Ensemble’ilt koosseisus Iris Oja, Mihkel Peäske, Tarmo Johannes, Kirill Ogorodnikov ja Leho Karin. Iris Oja sai taas hakkama vapustava sooritusega, ületades isegi oma erakordse paari aasta taguse Arnold Schönbergi „Pierrot lunaire’i“ ettekande. On äärmiselt hea meel, et Iris Oja viimaste aastate töö leidis muusikapäeval tunnustust kultuurkapitali helikunsti sihtkapitali aastapreemiaga.

50. tegevusaastat tähistas üks meie vanemaid muusikakollektiive Hortus Musicus, kes on oma värskes ja avatud lähenemisviisiga eri muusikastiilidele kindlasti laiendanud klassikalise, eriti aga vanamuusika austajate ringi. Ansambel annab siamaani korrapäraselt, peaaegu iga nädal kontserdi, kus kõlab teoseid keskajast tänapäevani. Estonia kontserdisaalis antud sünnipäevakontsert oli läbilõige nende praegustest kavade ja võib öelda, et väsimuse märke, hoolimata soliidsest east, veel näha ei ole.

Tänu traditsioonile ei oska septembrikuud enam Pärdi päevadeta ette kujutada. Sel korral oli kontserte eriti rohkesti, peale Tallinna Hiiumaast Narvani. On saanud tavaks, et Pärdi päevade